

1 על חוק איסור עבודה בשבת - אז והיום | שירה גודמן, משפטנית

בפרק ט"ו [בספר במדבר] נפגוש "איש מקִשֵׁש עֵצִים בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת", כלומר, אדם שעשה מלאכה אסורה בשבת. איסור מלאכה בשבת הוא אחד האיסורים החמורים בתורה, ולפי הפרק, מי שעובר על האיסור נענש בעונש שאין קשה ממנו - עונש מוות.

גם בימינו חל בישראל איסור על עבודה בשבת. חוק שעות עבודה ומנוחה קובע כי לכל עובד מגיעה מנוחה שבועית בת 36 שעות, כאשר לעובד יהודי יום המנוחה הוא שבת. עוד קובע החוק כי העסקת עובד ביום המנוחה אסורה. בניגוד לדין המקראי, בדין הישראלי המודרני האיסור אינו חל על העובד, אלא על המעביד. ההנחה היא כי העובד אינו מעוניין לעבוד בשבת, ואם הוא עושה כן, הרי זה משום שאולץ לכך. לכן, גם העונש על עבודה בשבת חל על המעביד, ולא על העובד: קנס כספי שנע בין 5,000 ל-13,000 ש"ח.

נדמה כי השוני התהומי בענישה מעיד על השוני המהותי ברציונל: החוק מודרני הוא חוק חברתי לחלוטין, המעוגן בדיני העבודה: הוא מכיר במציאות שבה העובד הוא הצד החלש, ובא להגן עליו מול המעביד החזק. מסיבה זו... [החוק] קובע זכות שהעובד אינו רשאי לוותר עליה (למעט בחריגים הקבועים בחוק עצמו). העונש המוטל על המעביד העובר על החוק נועד להרתיע אותו מפני הפגיעה בזכויות עובדיו.

החוק המקראי לעומת זאת, אינו חוק חברתי גרידא. הוא אמנם חל גם על עבדים, ובכך אין ספק שהוא חברתי, אך יש בו רבדים נוספים ועמוקים יותר הנוגעים למקומו של האדם בעולם... מטרתו לחנך את האדם הנוטה להקדיש את רוב זמנו לבניית העולם, לפיתוחו ולשליטה בו, להשאיר גם זמן שבו הוא אינו שואף לשנות את העולם או לשלוט בו, אלא להתמזג בו ולהפוך לחלק ממנו. ואולי זוהי הסיבה לכך שעל אדם המתנער מערך זה מוטלת סנקציה כה חריפה.

(מתוך אתר 929, ביחס לבמדבר פרק ט"ו)

2 עבדי השבת | שלי יחימוביץ', עיתונאית, סופרת וח"כ לשעבר

לפני יותר משלושת אלפים שנה נחקק החוק הסוציאלי המתקדם ביותר בתולדות האנושות, וניתן לעם ישראל במעמד הר סיני, כדיבר הרביעי בעשרת הדברות: "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ. שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעֵשִׂיתָ כָּל מְלֶאכֶתֶךָ. יוֹם הַשַּׁבְּעִי שַׁבָּת לַה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלֶאכֶה אֹתָהּ וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ עֲבָדֶךָ וְאִמְתֶּךָ וּבְהֵמְתֶךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ..."

הציווי בדבר יום מנוחה שבועי, דבר שהיום הוא מובן מאליו, הוא נאור באופן בלתי נתפס במיוחד על רקע תקופתו... למען הסר כל ספק, אפילו בהמות העבודה מושבתות מכל מלאכה... חיוב טוטלי להעניק, אפילו למי שנחשב רכושך, את ההטבה הסוציאלית מרחיקת הלכת הזאת, גם כאשר היא מהווה מעמסה כלכלית כבדה על האדון וגורמת לו להפסדי תפוקה ניכרים.

הגרסה המאוחרת יותר של ספר דברים... מסבירה במפורש את ההיבט הסוציאלי השוויוני: "...למען ינוח עבדך ואמתך כמוך", וגם את ההקשר המוסרי וההיסטורי: "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים"... דווקא העובדה שהיית עבד מחייבת אותך לזכור כי גם עבדים הם בני אדם ועליהם לנוח כמוך.

לו היה הפרק הזה כתבת טלוויזיה, הייתי עוברת במעבר חד מהדברים האלה אל צילומים של מרכז מסחרי הומה אדם בשבת. מגרשי חניה מפוצצים, רעש, צופרי מכוניות, קונים עם עגלות עמוסות, משפחות שלמות נדחקות בתורים צפופים, ובעיקר הייתה המצלמה מתרכזת בפניהם של העובדים. קופאיות, זבנים, מאבטחים... כאן, במדינה היהודית והדמוקרטית שהקמנו, החוק נרמס ברגל גסה, ומאות אלפי בני אדם נאלצים בעל כורחם לעבוד בשבת.

... יותר מחצי מיליון חילונים עובדים בשבתות. הם כבר לא הולכים לים או מטיילים או מבלים עם חברים - צורות בילוי חילוניות מוכרות בשבת. הם פשוט עובדים... חצי מיליון העובדים בשבתות עושים זאת בדרך כלל בעל כורחם. אם יאמרו שאינם מסכימים לעבוד בשבת - לא יתקבלו לעבודה, או יפוטרו ממנה. בשוק עבודה קשה

נדמה לי שהסיבה לכך נעוצה בהגדרת השבת בעשר הדברות כפי שמופיעה בספר שמות פרק כ':

זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת, לְקַדְּשׁוֹ... לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה אֶתָּה וּבְנֶךָ וּבִתְּךָ, עַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ וּבְהֵמָתְךָ, וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ.

חברה שהייתה מבוססת על עבודת עבדים יום יום מבוקר עד ערב... אינה מקבלת את הרעיון שכל בני האדם באשר הם, בן-החורין והעבד, הגבר והאישה והגר, זכאים כל ששה ימים ליום חופש ומנוחה ואי-עשיית מלאכה.

הצהרה כמו הדיבר על השבת בעשרת הדברות, בעולם הקדום, היא דבר שאי אפשר לתאר את עוצמתו.

שנים הרבה עברו מאז. זכינו להקים מדינה ולהחזיר את העם היהודי לארצו.

... פעם ראשונה בהיסטוריה החדשה של עמנו עלינו להחליט יחדיו איזו שבת תהיה במדינת ישראל כולה, בכל אחד מיישוביה. האם חצי עם יקנה בקניון וחצי עם ימכור בקניון או יהיה זה יום שונה ומיוחד?

איני יודע אם יש פתרון מוחלט.

האם כל הארץ "בני ברק" או "מאה שערים"? - ודאי שלא. האם אפשר למצוא מכנה משותף שבילוי ובידור ותחבורה ציבורית מסוימת יהיו בשבת ביום המנוחה, ומסחר כמעט שלא?

העובד, המעביד והצרכן ינוחו יום אחד בשבוע. המנוחה, כל אחד בדרכו ובנטיית חייו. אולם במרכז היום: אי עבודה, מנוחה לכל בן אנוש. לישראלי הוותיק, לעובד הזר, לעולה החדשה, לכולם!

... ואני מוסיף וקובע: האם יכולים אנו בקלות לוותר על מתנה נפלאה זו?

(מתוך אתר מכון שיטים)

- ❓ כיצד בוג'ה מסביר את הפליאה הרווחת מרעיון השבת כיום מנוחה לכל?
- ❓ מהו האתגר שבוג'ה מתאר ביחס לקביעת אופי השבת בימינו?
- ❓ מה מבדיל בין מנוחה ואי עבודה לבין בטלה, עצלות או חוסר מעש לדעתכם?

שאלות

ואכזרי כזה של היום - אין לעובד כזה זכות אמתית "לבחור" אם הוא "מעוניין" לעבוד ביום המנוחה. אם הוא רוצה פרנסה, הוא חייב להסכים.

... הפכנו את הפנאי שלנו - את היום היחיד שיכולנו לנקות קצת את הראש, להירגע ממירוץ המטלות והלחץ הנפשי של היום-יום העמוס - ליום של צרכנות אינטנסיבית... - זו זכותנו, אבל קשה לי לחוש התפעמות מהפיכת השבת ליום של "תרבות קניות". קניות הן לא תרבות.

(מתוך 'אנחנו - על חברה, כלכלה, מוסר ולאומיות' בהוצאת עם עובד, 2011)

❓ מה החשיבות של 'חוק שעות עבודה ומנוחה' לפי יחימוביץ'?

❓ מהי טענתה ביחס למי שעובדים/ות בשבת?

❓ מהי טענתה ביחס לאופי תרבות הפנאי שהתפתחה בשבת הישראלית?

❓ מה דעתכם/ן על כך?

❓ יחימוביץ' טוענת שאין קשר בין מאבק חילוני על חופש ובין קניות

בשבת. מה דעתכם/ן?

שאלות לדיון

3 "למען ינוח עבדך כמוך": השבת לפי בוג'ה | בנימין יוגב (בוג'ה),

מהאבות המייסדים של מכון שיטים

ההיסטוריון הרומי טאקיטוס כתב, במאה הראשונה לספירה: "יש אומרים שהחליטו לבלות [היהודים] כל יום שביעי במנוחה כיוון שהיום הביא קץ ליגיעותיהם. אחר כך נפתה ליבם על ידי הבטלה והועידו לעצלות גם את השנה השביעית..." (שנת שמיטה).

האם יתכן שמה שבהרגשתנו היא אחת המתנות הנפלאות ביותר שהעניק העם היהודי לאנושות - השבת כיום מנוחה - הביא לפה הרבה בוז ולעג אצל טאקיטוס והוגים אחרים ביוון וברומי?

4

עובדים במרכולים לא רוצים להפסיק לעבוד בשבת | ז'נאן בסול, עיתונאית ועורכת ספרותית

... רבים מהעובדים, שברובם הם סטודנטים או עובדים במשרות חלקיות, מעדיפים לעבוד בשבת, מכיוון שהם מקבלים שכר גבוה יותר (150%), ויכולים לבחור יום חופש באמצע השבוע.

"משמרת שבת היא המועדפת עלי", אומר עובד באחת הרשתות הגדולות. "אין לחץ בעבודה, המשמרת עוברת מהר, ומעל כל זה אני מרוויח יותר. לא הייתי רוצה להפסיק לעבוד בשבתות".

(מתוך אתר TheMarker, 2017)

שאלות

מה היתרונות של עבודה בשבת לפי בסול? אילו חסרונות יכולים להיות לכך?
מה דעתכם/ על הטעונוים המוצגים בכתבה?
האם הם משכנעים בעיניכם/ מדוע?

5 השבת כשיעור וכפעולת מחאה | הרב יונתן זקס

ביהדות אמונה אינה השלמה אלא מחאה. מחאה נגד העולם כפי שהוא, בשם העולם שעדיין איננו ושצריך להיות... האמונה היהודית דורשת אומץ... השבת שלנו היא פעולת מחאה נגד חברה שמניע אותה רצף בלתי פוסק של ייצור וצריכה.

תפקידה היסודי של האתיקה [תורת המידות, מוסר] אינו רק לדעת את הטוב, אלא גם לעשותו חלק מחיינו... חיי המצוות הם תרגיל בלתי נגמר בעיצוב האופי... אנחנו נעשים אתיים [מוסריים] לא רק על ידי מה שאנחנו יודעים, אלא גם על ידי מה שאנחנו עושים... בשבת איננו עובדים, ואסור לנו גם להעסיק בעבודה את זולתנו. כל ההיררכיות ויחסי השליטה מושעים ליום אחד בשבוע... השבת היא אפוא שיעור מאלף מאין כמוהו על כבוד האדם, על מודעות סביבתית ועל גבולותיהן המוסריים של חיי הכלכלה ושל הניצול המסחרי.

(מתוך הספר 'לרפא עולם שבור' בהוצאת מגיד, עמ' 35-36, 207)

